

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

Ενότητα 9: Πέρα από το φύλο;

Βενετία Καντσά

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- ▶ Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- ▶ Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στόχοι ενότητας

- ▶ Στόχος της ενότητας είναι η γνωριμία με τη θεωρία της παραστασιακής επιτέλεσης και η ανάλυση του φύλου ως αποτέλεσμα λογοθετικών πρακτικών.

Περιγραφή ενότητας

- Το φύλο στη γλώσσα και στις κοινωνικές [και όχι μόνο] επιστήμες
- Το υποκείμενο του φεμινισμού
- Φύλο και σεξουαλικότητα
- «Κάνοντας» το φύλο
- Η πολιτική της παρωδίας
- Η θεωρία της παραστασιακής επιτέλεσης και η ανθρωπολογία
- «Ξεκάνοντας» το φύλο
- Βιβλιογραφία της ενότητας

Το φύλο στη γλώσσα και στις
κοινωνικές [κι όχι μόνο] επιστήμες

Βιολογικό φύλο – κοινωνικό φύλο

Φύλο: κοινωνικό φύλο [gender] - βιολογικό φύλο [sex]

- ▶ Ann Oakley 1972 *Sex, Gender and Society*, Maurice Temple Smith: Διάκριση ανάμεσα σε «κοινωνικό» και «βιολογικό» φύλο
- ▶ Jane Collier και Sylvia Yanagisako 1987 *Gender and Kinship. Essays Toward a Unified Analysis*: Τόσο το «κοινωνικό» όσο και το «βιολογικό» φύλο είναι κοινωνικά κατασκευασμένα το ένα σε σχέση με τα το άλλο
- ▶ Shelley Errington 1990 «Recasting sex, gender and power: a theoretical and regional overview», στο J. Atkinson και S. Errington (επιμ.) *Power and Difference: Gender in Island Southeast Asia*: Διάκριση ανάμεσα σε gender – sex – Sex
- ▶ Judith Butler 1990 *Gender Trouble*: Ριζική επανάγνωση του «βιολογικού» και «κοινωνικού» φύλου που ακυρώνει τον μεταξύ τους διαχωρισμό

Το υποκείμενο του φεμινισμού

Ριζοσπαστικός φεμινισμός

Simon de Beauvoir, 1949 «δε γεννιέσαι γυναίκα, γίνεσαι»

Τη δεκαετία του 1970:

- ▶ Ριζοσπαστικός φεμινισμός
- ▶ Μαρξιστικός φεμινισμός
- ▶ Φιλελεύθερος φεμινισμός

Στο πλαίσιο του ριζοσπαστικού φεμινισμού, οι γυναίκες κατηγοριοποιούνται ως η κατώτερη **τάξη στη βάση του φύλου** τους, και για αυτό θεωρείται ότι η υπεύθυνη για την υποδεέστερη θέση των γυναικών «πατριαρχία» δεν θα εκλείψει αναγκαστικά μέσω μιας αλλαγής στις σχέσεις παραγωγής

Οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες αγωνίζονται:Υπέρ του τέλους του καπιταλισμού και της νομικής, εκπαιδευτικής και οικονομικής ανισότητας ανάμεσα στα φύλα, αλλά και για την εξάλειψη της βιολογικής οικογένειας. Με έντονες επιδράσεις από την Beauvoir και τον λεβιστρωσικό δομισμό, ο ριζοσπαστικός φεμινισμός εστίασε σε διπολικές αντιθέσεις:«γυναίκα» - «άνδρας»

- ▶ «δημόσιο» - «ιδιωτικό»
- ▶ «αρσενική» - «θηλυκή» σεξουαλικότητα

Η έμφαση στην «τάξη φύλου» άφησε εκτεθειμένο τον ριζοσπαστικό φεμινισμό στην έντονη κριτική ότι αν η «γυναίκα» είναι μια κοινωνική κατηγορία, το «φύλο» παραπέμπει στη βιολογική διαφορά και την υποστασιοποιεί. Επιπλέον, επικρίθηκε για το γεγονός ότι αντιπαρέρχεται σημαντικές διαφορές μεταξύ γυναικών ως προς την τάξη, την εθνικότητα, σεξουαλικότητα.

Judith Butler

«αν και η θέση περί οικουμενικής πατριαρχίας δεν απολαμβάνει πια την ίδια αξιοπιστία μ' εκείνη που απολάμβανε κάποτε, η ιδέα μιας γενικά αποδεκτής σύλληψης των “γυναικών”, απόρροια αυτού του μοντέλου, αποδείχτηκε πολύ πιο ανθεκτική» (Αναταραχή φύλου, σ. 28)

Η κριτική της Butler αφορά καταρχήν τη διάκριση μεταξύ «βιολογικού» και «κοινωνικού» φύλου και την κατανόηση του δεύτερου ως της κοινωνικής κατασκευής του πρώτου. Η ίδια επικεντρώνεται στην έννοια της κατασκευής και δείχνει πώς η ερμηνεία του βιολογικού φύλου ως προλογοθετικού συνδέεται με τα πολιτισμικά νοήματα του κοινωνικού φύλου.

Με άλλα λόγια, ισχυρίζεται ότι η σημασιοδότηση του σώματος ως έμφυλου/σεξουαλικού συμβαίνει μόνο με αναφορά στο κοινωνικό φύλο και ότι διανοητά φύλα είναι εκείνα που επιδεικνύουν συνοχή και συνέχεια ανάμεσα στο βιολογικό φύλο, το κοινωνικό φύλο και την επιθυμία.

Στην προσέγγιση αυτή επηρεάζεται:

- ▶ α) αφενός από τη θέση του Foucault, ότι η ετεροσεξουαλικοποίηση της επιθυμίας απαιτεί και θεσπίζει τη λογοθετική παραγωγή διακριτών και ασύμμετρων αντιθέσεων μεταξύ του «γυναικείου» και του «ανδρικού» που κατανοούνται ως εκφραστικές ιδιότητες του «αρσενικού» και του «θηλυκού», και
- ▶ β) αφετέρου από την άποψη που διατύπωσε η Wittig, σύμφωνα με την οποία ο δυαδικός χαρακτήρας του βιολογικού φύλου υπηρετεί τους αναπαραγωγικούς στόχους ενός συστήματος υποχρεωτικής ετεροφυλοφιλίας.

Κατά συνέπεια καμιά ανάλυση του φύλου δεν μπορεί να αποκοπεί από την ταυτόχρονη ανάλυση της σεξουαλικότητας.

Φύλο και σεξουαλικότητα

Σεξουαλικότητα και φεμινισμός

Τέλη της δεκαετίας του 1960:

α) η υπεράσπιση του δικαιώματος των γυναικών στην προσωπική ερωτική τους ικανοποίηση,

β) η νομική κάλυψη απέναντι σε ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, δηλαδή το δικαίωμα στην άμβλωση.

Την ίδια περίοδο, το γκέι και λεσβιακό κίνημα επέτρεψε σε πολλούς άνδρες και γυναίκες να διεκδικήσουν ανοιχτά το δικαίωμα στην ομοφυλόφιλη επιθυμία, και καθώς ένας ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός γυναικών δήλωναν λεσβίες και διεκδικούσαν το δικαίωμα να φαίνονται και να αναγνωρίζονται ως λεσβίες, τα ενδιαφέροντα του φεμινισμού με αναφορά στη σεξουαλικότητα στράφηκαν σε νέες κατευθύνσεις.

Τη δεκαετία του 1970 η συζήτηση επικεντρώθηκε στην πολιτική διάσταση της σεξουαλικότητας και αφορούσε αφενός τον τρόπο με τον οποίο η πατριαρχία δομεί τη γυναικεία σεξουαλικότητα ενώ αφετέρου ενδιαφερόταν για τη δυνατότητα και τη δυναμική μιας αυτόνομης γυναικείας σεξουαλικής επιθυμίας. Η προβληματική αυτή συνδεόταν με την ανάπτυξη του λεσβιακού φεμινισμού ως στάσης πολιτικής, σύμφωνα με την οποία υπάρχει ουσιαστική σύνδεση ανάμεσα στην ερωτική και / ή συναισθηματική σχέση μεταξύ γυναικών και στην αντίσταση απέναντι στην πατριαρχία.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές εκείνης του 1980 εντάθηκε ιδιαίτερα η πόλωση ανάμεσα σε ριζοσπάστριες φεμινίστριες, που θεωρούσαν ότι η σεξουαλικότητα σε μια κοινωνία που κυριαρχείται από άνδρες εμπερικλείει κινδύνους, επειδή οι σεξουαλικές πράξεις διαιωνίζουν τη βία εναντίον των γυναικών, και σε «ελευθέριες φεμινίστριες», για τις οποίες το κύριο χαρακτηριστικό της σεξουαλικότητας είναι οι δυνάμει απελευθερωτικές πλευρές της ανταλλαγής ευχαρίστησης ανάμεσα σε συναινούντες συντρόφους.

- ▶ Η κριτική στόχευση της προσέγγισης που ορίζει τη σεξουαλικότητα με αναφορά στο φύλο και τη διακρίνει σε «θηλυκή» και «αρσενική», με αποτέλεσμα την εκ νέου θυματοποίηση των γυναικών στη βάση του φύλου τους, οδηγεί την Butler να αναρωτηθεί για τις ρίζες της ετεροφυλοφιλίας σε άλλη βάση.
- ▶ Στην Αναταραχή φύλου η Butler επιχειρεί μια κριτική προσέγγιση της έμφυλης ταύτισης μέσω της επανανάγνωσης κρίσιμων για το φεμινισμό θεωριών του 20ου αιώνα, όπως του δομισμού και της ψυχανάλυσης.

Κριτική στο δομισμό και την ψυχανάλυση:

- ▶ ΔΟΜΙΣΜΟΣ: Ο Levi-Strauss, η πολιτισμική τάξη, η οικουμενικότητα της ανταλλαγής των γυναικών και η καθολικότητα του ταμπού της αιμομιξίας
- ▶ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ: Οι θέσεις του Lacan με αναφορά στο «Είναι» και «Έχειν» τον Φαλλό / η ερμηνεία της Joan Riviere για τις στρατηγικές της μασκαράτας / και η προσέγγιση του Freud σε αυτό που ίδιος ονομάζει μελαγχολία του φύλου ως ανταγωνιστικές εκδοχές έμφυλων ταυτίσεων.
- ▶ Η κριτική της ανθρωπολόγου Gayle Rubin στο δομισμό και την ψυχανάλυση επιτρέπει η σύνδεση των πολιτισμικών θεσμών με τους νόμους που δομούν την ψυχική ανάπτυξη ως μέρη του ίδιου συστήματος που κατασκευάζει και κυρώνει τις έμφυλες ταυτότητες και τη σεξουαλικότητα.

Αν, όμως, για τη Rubin η κατάρρευση της υποχρεωτικής ετεροφυλοφιλίας θα επιφέρει την κατάρρευση του φύλου, η Butler, ακολουθώντας τον Foucault και τον Derrida, αρνείται να ενδώσει σε μια ουτοπική προ-πολιτισμική συνθήκη και απορρίπτει την αξιωματική υπόθεση μιας ιδεώδους σεξουαλικότητας πριν από το ταμπού της αιμομιξίας.

Κάνοντας το φύλο

- ▶ Για τον Foucault στην *Ιστορία της σεξουαλικότητας* «το σώμα δεν είναι “έμφυλο” κατά μία ουσιαστική έννοια πριν από τον καθορισμό του μέσα σ’ έναν λόγο μέσω του οποίου επενδύεται με μια “ιδέα” φυσικού ή θεμελιώδους φύλου», ενώ η σεξουαλικότητα ως «ιστορικά συγκεκριμένη οργάνωση της εξουσίας, του λόγου, των σωμάτων και των αισθημάτων (...) παράγει το φύλο ως “τεχνητή” έννοια».
- ▶ Παρόλο που η Butler αποδέχεται πρόθυμα τη θέση του Foucault ότι η κατηγορία του φύλου κατασκευάζεται στην υπηρεσία ενός συστήματος ρυθμιστικής ή αναπαραγωγικής σεξουαλικότητας είναι, ωστόσο, πολύ περισσότερο επιφυλακτική απέναντι στην άποψη που εκείνος διατυπώνει στην εισαγωγή της έκδοσης των ημερολογίων της/του Herculine, μιας/ενός γαλλίδας/γάλλου ερμαφρόδιτης/ου τον 18ο αι., σχετικά με τη χειραφετητική λειτουργία ενός σώματος ερμαφρόδιτου ή αμφίσημου, ως να υπήρχε μια «προ του νόμου» σεξουαλικότητα, που περιμένει να ελευθερωθεί από το φύλο.

- Το ενδιαφέρον της τώρα στρέφεται στην γκέι και λεσβιακή σεξουαλικότητα και επιθυμία, για να δείξει ότι η αναπαραγωγική ετεροσεξουαλικότητα αποτελεί κανονιστικό ιδεώδες και μυθοπλασία.

- **Monique Wittig & Judith Butler**

Σημείο συμφωνίας:

- το βιολογικό φύλο είναι μια πολιτική κατηγορία που υπηρετεί τους στόχους της αναπαραγωγικής σεξουαλικότητας. Η θέση αυτή βρίσκει σύμφωνη την Butler.

Σημεία διαφωνίας:

- α) διαφωνεί με την έμφαση της Wittig σε έμφυλες πρακτικές και θεσμούς, όπως η πατριαρχική οικογένεια, ως το υλικό υπόστρωμα της ετεροσεξιστικής καταπίεσης, ή με την άποψή της για τη γλώσσα ως εξωτερική υλικότητα, απλό εργαλείο έκφρασης της καταπίεσης. Για την Butler, σημείο εστίασης είναι η παραγωγή του ίδιου του νοήματος, μέσα από συγκεκριμένες γλωσσικές πρακτικές και διά μέσου αυτών. Από εδώ προκύπτει το ενδιαφέρον της «για την υλικότητα των σημείων και τη σημασιοδότηση, και την ετεροσεξουαλικότητα ως ένα ρυθμιστικό ιδεώδες και εννοιολογικό (επιστημολογικό και οντολογικό) καθεστώς».
- β) Διαφωνεί, επίσης, με την άλλη σημαντική θέση της Wittig, ότι, δηλαδή, αν μια γυναίκα υπάρχει μόνο ως όρος που εμποδώνει μια δυαδική και αντιθετική σχέση με έναν άνδρα, τότε μια λεσβία δεν είναι ούτε γυναίκα ούτε άνδρας, ότι, δηλαδή, μια λεσβία δεν έχει φύλο. Η Butler θεωρεί ότι η ριζική διάζευξη ετεροφυλοφιλίας-ομοφυλοφιλίας δεν αληθεύει και ότι η γκέι και λεσβιακή σεξουαλικότητα δεν είναι «έξω» από την ετεροσεξουαλικότητα ή απελευθερωμένη από τους ετεροσεξουαλικούς κανόνες:

«ο λεσβιασμός που αυτοπροσδιορίζεται ως ριζικά αποκλειόμενος από την ετεροφυλοφιλία στερεί από τον εαυτό του την ικανότητα να ανασηματοδοτεί τις ίδιες τις ετεροφυλοφιλικές κατασκευές από τις οποίες εν μέρει, και αναπόφευκτα, συγκροτείται».

Ύστερα από την κριτική ανάγνωση του δομισμού και της ψυχανάλυσης και την συνομιλία της με το έργο του Foucault και της Wittig η Butler υποστηρίζει ότι:

- ▶ Τα συμφέροντα της ετεροφυλοφιλικής κατασκευής και ρύθμισης της σεξουαλικότητας εντός της αναπαραγωγικής επικράτειας υπηρετούνται μέσω μιας πειθαρχικής παραγωγής του φύλου που υλοποιεί την ψευδή σταθεροποίησή του. Μέσω επαναλαμβανόμενων πράξεων, χειρονομιών και επιθυμίας δημιουργείται η εντύπωση μιας ψευδούς συνοχής, ενός εσωτερικού πυρήνα ή ουσίας που συγκαλύπτει τις ασυνέχειες του φύλου σε πλήθος ετεροφυλοφιλικά, αμφιφυλοφιλικά ή ομοφυλοφιλικά συμφραζόμενα.
- ▶ Οι κινήσεις αυτές είναι επιτελεστικές, στο βαθμό που η ταυτότητα ή η ουσία που εκφράζουν δεν είναι παρά κατασκευασμένη επινόηση, που παράγεται και διατηρείται με λογοθετικά μέσα και μέσω συγκεκριμένων σημασιοδοτήσεων του σώματος. Η παράσταση του φύλου όμως, όπως άλλωστε και οι άλλες τελετουργικές δραματοποιήσεις, απαιτεί μια επαναλαμβανόμενη επιτέλεση, κι έτσι το φύλο στην ανάλυση της Butler γίνεται αντιληπτό ως μια ταυτότητα «που συγκροτείται επισφαλώς στο χρόνο» και θεσπίζεται «μέσω μιας στιλιζαρισμένης επανάληψης πράξεων». Δεν είναι όλες οι επαναλήψεις πετυχημένες. Ως επαναλαμβανόμενη επιτελεστική πρακτική «η εντολή να είσαι ένα δεδομένο φύλο παράγει αναγκαστικές αποτυχίες» και αφήνει το περιθώριο έμφυλων ανατροπών.

Η πολιτική της παρωδίας

- Στην Αναταραχή φύλου η δυνατότητα ανατρεπτικών πολιτικών συνδέεται άμεσα με την παρωδία. Η Butler αναφέρεται στη θέση που διατυπώθηκε από την ανθρωπολόγο Esther Newton ότι

«η δομή της μιμικής αποκαλύπτει έναν από τους κομβικούς μηχανισμούς επινόησης, μέσω των οποίων λαμβάνει χώρα η κοινωνική κατασκευή του φύλου», για να υποστηρίξει ότι η εντύπωση μιας αυθεντικής ή πρωταρχικής ταυτότητας φύλου διακωμωδείται συχνά στις πολιτισμικές πρακτικές του drag, όπου αποκαλύπτεται η διάκριση ανάμεσα σε ανατομικό φύλο, έμφυλη ταυτότητα και επιτέλεση του φύλου.

«Μιμούμενο το φύλο», θα ισχυριστεί η Butler, «το drag αποκαλύπτει εμμέσως τη μιμητική δομή του ίδιου του φύλου – καθώς επίσης και τον συγκυριακό χαρακτήρα του».

Αυτό δεν σημαίνει ότι κάθε παρωδία είναι ανατρεπτική: το πού, το πώς, από ποιον, απέναντι σε ποιον και γιατί είναι τα στοιχεία που την ορίζουν ή όχι ως πολιτικά ανατρεπτική.

Η ενασχόληση με την πολιτική αποτελεί κεντρικό διακύβευμα της Αναταραχής φύλου. Αρνούμενη να ενδώσει σε μια ταυτοτική πολιτική του φύλου ή της σεξουαλικότητας, η Butler ενδιαφέρεται για τη δυνατότητα μιας ανατρεπτικής πολιτικής, που δεν θα χρειάζεται να καταφύγει σε μια μεταφυσική της ουσίας ή σε μια μεταφυσική της παρουσίας.

Η συγκυριακή πολιτική που προτείνει αναγνωρίζει τη λογοθετική κατασκευή του υποκειμένου, αλλά τονίζει ότι «το υποκείμενο δεν καθορίζεται από τους κανόνες μέσω των οποίων παράγεται, επειδή το σημαίνει δεν είναι ιδρυτική πράξη αλλά μάλλον μια ρυθμισμένη διαδικασία επανάληψης» και γι' αυτό ενδιαφέρεται για μια γενεαλογική κριτική των πρακτικών σημασιοδότησης και για την ανάδειξη περιθωρίων ανασήμανσης.

Η θεωρία της παραστασιακής επιτέλεσης και η ανθρωπολογία

- ▶ Η θεωρία της παραστασιακής επιτέλεσης ενδιαφέρεται κυρίως για την αμφισημία ή πολλαπλότητα με την οποία αυτό επιτελείται, τις διαφορετικές υποκειμενικότητες που σχηματίζονται, και της πρόκλησης που δημιουργείται.
- ▶ Η σημαντική επίδραση της θεωρίας της παραστασιακής επιτέλεσης αλλά και της queer theory για την ανθρωπολογική μελέτη του φύλου έχει τονιστεί από πολλές ερευνήτριες, οι οποίες όμως επικρίνουν τον α-πολιτικό χαρακτήρα ορισμένων προσεγγίσεων και την αδυναμία τους να λάβουν υπόψη τα κοινωνικο-πολιτισμικά συμφραζόμενα και τις πολιτικές διαδικασίες.
- ▶ Τονίζουν ότι «μπορεί να είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε τις πολλαπλές κατασκευές του φύλου και της σεξουαλικότητας, μπορούμε να παίξουμε με τις έμφυλες μας ταυτότητες και τις σεξουαλικές μας πρακτικές και να αντισταθούμε σε κυρίαρχες κοινωνικές κατασκευές, αλλά δεν θα πρέπει να μπερδέψουμε την ασάφεια των σεξουαλικών σημαινόντων με την άμεση εξαφάνιση των ίδιων των γυναικών και των ανδρών, όπως τους ξέρουμε με φυσικούς, συμβολικούς και κοινωνικούς όρους».

«Ξεκάνοντας» το φύλο

Undoing Gender (2004)

- ▶ Στη συλλογή δοκιμίων που θα δημοσιευτεί πάνω από δέκα χρόνια μετά το κέντρο ενδιαφέροντος έχει ελαφρά μετατοπιστεί:

«Τα κείμενα εστιάζουν στην ερώτηση του τι μπορεί να σημαίνει να ξεκάνεις κανονιστικές εννοιολογήσεις της σεξουαλικής και έμφυλης ζωής. Παρόμοια, ασχολούνται με την εμπειρία του να σε ξεκάνουν και με την καλή και με την κακή έννοια. Μερικές φορές μια κανονιστική εννοιολόγηση του φύλου μπορεί να ξεκάνει την προσωπικότητα κάποιου, να υπονομεύσει τη δυνατότητά του να διατηρήσει μια υποφερτή ζωή. Άλλες φορές, η εμπειρία του να ξεκάνεις έναν κανονιστικό περιορισμό μπορεί να ξεκάνει μια προγενέστερη σύλληψη του ποιος είναι κανείς μόνο για να εισάγει μια σχετικά νεότερη που έχει στόχο να είναι περισσότερο υποφερτή».

Η Butler υποστηρίζει ότι «αν το φύλο είναι κάτι που κάνεις [doing], δραστηριότητα που σε μεγάλο βαθμό επιτελείται χωρίς τη γνώση ή τη θέληση κάποιου», αυτό δε σημαίνει ότι επιτελείται με τρόπο αυτόματο ή μηχανικό. Αντίθετα, είναι ένα είδος αυτοσχεδιασμού μέσα σε κάποια περιοριστικά όρια. Επιπλέον, καμιά δεν κάνει το φύλο μόνη της. Το «κάνει» πάντα μαζί με ή για κάποια άλλη, ακόμα και αν αυτή η άλλη είναι φαντασιακή.

Με τρόπο emphaticό στο έργο αυτό η Butler υπογραμμίζει τη σημασία του πλαισίου, των περιορισμών και των ορίων του «κάνοντας το φύλο», την ίδια στιγμή που συνδέει το «κάνοντας» με τον άλλον και την επιθυμία. «Υπάρχει πάντα μια επιθυμία που είναι καταστατική του φύλου και για αυτό δεν υπάρχει κανένας γρήγορος ή εύκολος τρόπος να διαχωριστεί η ζωή από το φύλο ή το φύλο από τη ζωή». «Τι θέλει το φύλο;» θα αναρωτηθεί η Butler θέλοντας να τονίσει ότι οι κοινωνικές νόρμες που συγκροτούν την ύπαρξή μας μεταφέρουν επιθυμίες που δεν εκπορεύονται από την ατομική προσωπικότητά μας από τις οποίες ωστόσο εξαρτάται η τελευταία για τη βιωσιμότητά της.

Τι γίνεται στο «εγώ» όταν δεν ενσωματώνει πλέον τη νόρμα με τρόπο που να καθίσταται αναγνωρίσιμο;

«Μπορεί να αισθάνομαι ότι χωρίς κάποιο βαθμό αναγνωρισιμότητας δεν μπορώ να ζήσω. Αλλά μπορεί επίσης να αισθάνομαι ότι οι όροι με τους οποίους αναγνωρίζομαι κάνουν τον βίο αβίωτο»

Η παραπάνω κριτική διερωτάται για τους όρους που περιορίζουν τη ζωή, και δίνει τη δυνατότητα «αναγνώρισης» διαφορετικών τρόπων του να ζει κάποια.

Το κριτικό αυτό καθήκον το αναλαμβάνει η Butler με αναφορά στο φύλο και τη σεξουαλικότητα επηρεασμένη από τις «νέες πολιτικές του φύλου» [new gender politics], δηλαδή, τα κινήματα που ασχολούνται με την διεμφυλικότητα, τη διαφυλικότητα, τη μεσοφυλία/ ερμαφροδιτισμό και τη συγγένεια.

Βιβλιογραφία

- Αθανασίου, Αθηνά. 2006 «Gender Trouble: Η φεμινιστική θεωρία και πολιτική μετά την αποδόμηση της ταυτότητας». Σύγχρονα Θέματα.
- Butler, Judith. 1990. Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity. Νέα Υόρκη-Λονδίνο: Routledge.
- Butler, Judith. 1993. Bodies That Matter. On the Discursive Limits of 'Sex'. Λονδίνο-Νέα Υόρκη: Routledge. [μτφ. στα ελληνικά Σώματα με σημασία. Οριοθετήσεις του 'Φύλου' στο Λόγο. Αθήνα: Εκκρεμές].
- Butler, Judith. 1993 [1991]. «Imitation and gender subordination». Στο The Lesbian and Gay Studies Reader (1993), επιμ. Henry Abelove, Michele Aina Barale, David. M. Halperin, 307-332. Λονδίνο-Νέα Υόρκη: Routledge. [ή Butler, Judith 2006 «Από-μίμηση και έμφυλη ανυπακοή». Στο Σεξουαλικότητα. Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας, Κώστας Γιαννακόπουλος (επιμ.), 219-258. Αθήνα: Αλεξάνδρεια].
- Butler, Judith. 2004. Undoing Gender. Νέα Υόρκη-Λονδίνο: Routledge.
- Καντσά, Βενετία. 2009. «Οικείες έννοιες σε ανοίκειους συνδυασμούς. Ο φεμινισμός, το φύλο, η σεξουαλικότητα και το ανατρεπτικό γέλιο». Εισαγωγή στο Judith Butler Αναταραχή φύλου. Φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας, ιxi-xxiii. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

- ▶ Moore, Henrietta L. 1999. «Whatever Happened to Women and Men? Gender and Other Crises in Anthropology». Στο *Anthropological Theory Today*, Henrietta L. Moore (επιμ.), 151-171. Καίμπριτζ: Polity Press.
- ▶ Morris, Rosalind C. 1995. «All Made Up: Performance Theory and the New Anthropology of Sex and Gender». *Annual Review of Anthropology* 24: 567-592.
- ▶ Laquer, Thomas. 1990. *Making Sex. Body and Gender from Greeks to Freud*. Καίμπριτζ Μασσαχουσέτη-Λονδίνο: Harvard University Press.
- ▶ Valentine, David. 2002. «‘We are not about gender’. The uses of transgender». Στο Ellen Lewin και William L. Leap (επιμ.) *Out in Theory. The Emergence of Lesbian and Gay Anthropology*, 222-245. Ιλλινόις: Urbana University of Illinois Press.
- ▶ Weston, Kath. 2002. *Gender in Real Time, Power and Transience in a Visual Age* Νέα Υόρκη-Λονδίνο: Routledge.

ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Βενετία Καντσά Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

